

Dienst Uitvoering
Subsidies aan Instellingen
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Voortgangsrapportage bij de tussentijdse beoordeling

Regionaal Investeringsfonds MBO

De voortgangsrapportage geeft inzicht in de inhoudelijke en financiële voortgang van een toegekend RIF-project. Uit de voortgangsrapportage moet duidelijk blijken wat de verschillen zijn tussen de voorgenomen activiteiten en beoogde resultaten en de feitelijke realisatie tot nu toe (terugblik), welke mogelijkheden voor versterking men ziet en welke bijstellingen men voor ogen heeft (voorblik). Van belang is dat deze terugblik en vooruitblik resultaat is van een gezamenlijk reflectie van de partners in het samenwerkingsverband.

Stuur dit document als PDF of OpenDocument-tekst (odt) mee in het online formulier.

Inhoudsopgave

Reflectie	2
1 Meerwaarde van en draagvlak voor de samenwerking	4
1.1 Terugblik	4
1.1.1 Realisatie van de afspraken in de samenwerkingsovereenkomst.	4
1.1.2 Verbeterpunten in de samenwerking op operationeel, tactisch en strategisch niveau.	5
1.1.3 Succesfactoren in de samenwerking op operationeel, tactisch en strategisch niveau.	6
1.1.4 Verduurzamingsmogelijkheden en verdienmodellen die verkend zijn.	7
1.2 Vooruitblik	7
1.2.1 Afspraken over de voortzetting van de samenwerking in de tweede helft en na afloop van de subsidieperiode.	7
1.2.2 Hoe gebruik wordt gemaakt van de verbeterpunten en succesfactoren die benoemd zijn bij 1.1 Terugblik.	8
1.2.3 Welke verduurzamingsmogelijkheden en verdienmodellen worden doorontwikkeld.	8
1.2.4 Wat de verwachte consequenties van de verdienmodellen zijn voor de inkomsten en uitgaven voor de eerstvolgende vier jaren na de subsidieperiode.	9
1.3 Tevredenheid	9
2 Voortgang project	11
2.1 Terugblik	11
2.1.1 Resultaten van de uitvoering van het project tot nu toe	11
2.1.2 Resultaten bij de specifieke thema's docentenprofessionalisering, onderzoekende vaardigheden, LLO en/of entree.	17
2.1.3 Resultaten van het doelgroepenbereik.	17
2.1.4 Resultaten bij de aandachtspunten in de subsidiebeschikking.	17
2.1.5 Succesfactoren en mogelijkheden voor versterking van het project op operationeel, tactisch en strategisch niveau.	18
2.1.6 Wat is voortgekomen uit de risicoanalyse en hoe is daarnaar gehandeld? Neem Covid mee in de risicoanalyse.	19
2.2 Vooruitblik	21
2.2.1 Hoe in de tweede helft van de subsidieperiode gebruik wordt gemaakt van de succesfactoren en mogelijkheden voor versterking van het project benoemd bij 2.1 Terugblik.	21
2.2.2 Het effect van de behaalde resultaten op de beoogde fasering, mijlpalen en eindresultaten van het project.	22
2.2.3 Risico's en bijsturingsmaatregelen voor een succesvolle uitvoering van het project. Neem Covid mee in de risicoanalyse.	22
2.3 Tevredenheid	24
3 Realiteitsgehalte activiteitenplanning	26

Reflectie

Medio april 2024 heeft het consortium Biologische Landbouw (cBL) een peer review aangevraagd bij Katapult, deze peer review is op 3 oktober 2024 uitgevoerd. Het programma van deze peer review (zie tabel 1) is breed ingevuld met ruime vertegenwoordiging van de consortiumpartners (in gespreksronden 1, 2 en 6) en externe ondersteuners (gespreksronde 5).

In de voorbereiding van deze peer review zijn alle deelnemers door projectleider geïnformeerd over doel en werkwijze van de peer review. Er waren op de dag zelf geen afmeldingen, de deelnemers zijn verwelkomd en na afloop van hun gespreksronde bedankt voor hun bijdragen. De peer review is prima verlopen voor wat betreft de sfeer op de dag, de organisatie en de kwaliteit van de gesprekken. De resultaten van de peer review (zie bijlage 1), zowel van de eerste als de definitieve terugkoppeling, zijn direct via e-mail gedeeld met alle deelnemers van de peer review. Daarnaast wordt binnenkort een samenvatting van de eindrapportage gepubliceerd op onze website (www.samenbiowijzer.nu).

Verdere evaluatie van en reflectie op aanpak en resultaten van het RIF-project cBL vindt plaats tijdens:

- de jaarlijkse consortiumdagen met alle consortiumpartners (vast agendapunt),
- contacten tussen projectleider en individuele contactpersonen van de bedrijvenpartners, bijv. tijdens het verzamelen en administreren van hun cofinanciering,
- (half)jaarlijkse verantwoordingsrapportages aan de participerende (3) provincies,
- halfjaarlijks overleg van projectleider met stuurgroep cBL,
- maandelijks overleg tussen opdrachtgever en projectleider cBL,
- 6 wekelijks overleg van projectleider cBL met de teamleiders van de participerende mbo-locaties,
- jaargespreken van projectleider cBL met opleidingsteams en teamleiders per mbo-locatie,
- wekelijkse persoonlijke contacten van projectleider met docenten en externe ondersteuners.
- Periodieke intervisie- en kennisdelingsbijeenkomsten van RIF-projectleiders en practoren binnen Aeres MBO (3 tot 4 keer een dagdeel per jaar)
- deelname van projectleider aan periodieke webinars en thema bijeenkomsten van Katapult/PTvT.

Tabel 1: Dagprogramma peer review op 3-10-2024

Datum		3 oktober 2024			
Locatie		Aeres MBO Dronten Warmonderhof, Wisentweg 10, 8251 PC in Dronten			
Parkeren		Op/rond locatie Warmonderhof			
Tijd	Ronde	Onderwerp	Wie [naam]	Functie in relatie tot PPS	
9.00 – 10.00	0	PPS-organisatie; visie en ontwikkeling	Rein van de Wal Rik Meerema	Projectleider van de RIF Locatiedirecteur Warmonderhof, opdrachtgever en voorzitter stuurgroep	
korte pauze					
10.10 – 11.10	1	Strategische samenwerking en externe positionering	Tjalling Huisman	lid stuurgroep, Hogeschool van Hall-Larenstein	
			Rik Meerema	voorzitter stuurgroep	
			Armagan Onder	provincie Gelderland	
			Jan Hoekman	lid stuurgroep, Agrifirm, kan deelnemen aan overleg tot uiterlijk 11.00	
	2	Samenwerking onderwijs-bedrijfsleven	Henk Besten	consortiumpartner, de Natuurweide	
			Maarten Vosselman	consortiumpartner, de Bolster	
			Roel Baterink	consortiumpartner VBV en Privon	
			Jan-Paul Wagenaar	consortiumpartner Louis Bolk Instituut	
korte pauze					
11.20 – 12.20	3	Onderwijs-ontwikkeling	Frens Schuring	docent/ontwikkelaar Dronten Warmonderhof	
			Cor Duim	docent/ontwikkelaar Emmeloord	
			Marg Leijdens	docent/ontwikkelaar Barneveld	
			Sjakkeliën de Kwaadsteniet	docent/projectleider Bioteelt Velp	
			Martine Hylkema	docent/ontwikkelaar Leeuwarden	
	4	Interne organisatie/samenwerking	Annelies Nijboer	teamleider Dronten Warmonderhof	
			Femke van Werven	teamleider Barneveld	
			Annie Schilstra	coördinator Biospot Emmeloord	
12.20 – 13.10 pauze					
13.10 – 13.40		Rondleiding Warmonderhof	Manuël Sint Nicolaas en Joram van Kaam verzorgen rondleiding Warmonderhof en vertellen over hun opleiding.	Rondleiding Warmonderhof door studenten	
13.40 – 14.40	5	Samenwerking externe ondersteuners	Loes Meijboom	samenwerkingspartner Aeres Tech Productions	
			Marian Blom	samenwerkingspartner Bionext, lid stuurgroep	
			Miriam van Bree	samenwerkingspartner Land & co	
			Kees Water	samenwerkingspartner Eko Part/Kees Water Advies	
	6	Samenwerking mbo-hbo	Tjalling Huisman	Hogeschool van Hall Larenstein	
			Stan Freijters	Aeres Hogeschool Wageningen	
			Jeroen Nolles	Aeres Hogeschool Dronten	
korte pauze					
14.50 – 15.50	7	Samenwerking practoraten	Ruud Hendriks	Practor Kringlooplandbouw	
			Sara Albone	Practor Dierwelzijn en -gezondheid	
			Maarten Wevers	Hoofd Onderwijs & Kwaliteit	
		8	Belang PPS cBL voor de mbo-locaties	Mayke van der Sluis-Rensen	locatiedirecteur Aeres Barneveld
				Marieke Kersten-Reijmer	locatiedirecteur Aeres Velp
			Anne Dijk	locatiedirecteur Aeres Emmeloord en Dronten	
			Jans Helmers	locatiedirecteur Aeres Leeuwarden	
korte pauze					
16.00 – 16.30	9	Intern overleg	Peerreview team	Afstemmen eerste bevindingen	
16.30 – 17.00	10	Eerste terugkoppeling	Rein van de Wal en Rik Meerema	Terugkoppeling eerste bevindingen	

1 Meerwaarde van en draagvlak voor de samenwerking

1.1 Terugblik

1.1.1 Realisatie van de afspraken in de samenwerkingsovereenkomst.

In de getekende samenwerkingsovereenkomsten met de consortiumpartners zijn afspraken gemaakt over:

- a. de omvang en de invulling van de cofinanciering van de partnerbedrijven (in kind, uren en materieel),
- b. het eigendom en gebruikersrecht van de projectresultaten/-producten,
- c. het delen van relevante ontwikkelingen in de biologische landbouw /biologische sectoren tussen consortiumpartners,
- d. de intentie om structurele samenwerking tot stand te brengen en in stand te houden, ook na het verstrijken van de termijn van de samenwerkingsovereenkomst,
- e. de medewerking van consortiumpartners aan formele rapportages en verantwoordingen,
- f. de machtiging van Aeres MBO om als penvoerder van dit RIF-project consortiumpartners binnen de context van het plan van aanpak te vertegenwoordigen.

Deze afspraken lopen voor de duur van de samenwerkingsovereenkomst (van 1 juli 2022 t/m 30 juni 2026). De consortiumpartners zijn door projectleider cBL geïnformeerd over de verlenging van de projectperiode met 1 extra jaar.

ad. a: De cofinanciering wordt na afloop van ieder projectjaar verzameld. Dit betekent dat we nu voor de eerste 2 projectjaren cofinanciering hebben opgehaald. Als gevolg van de opgelopen verträgen in het eerste projectjaar (zie) hebben we het eerste projectjaar minder uren en meer materiele cofinanciering opgehaald dan begroot. In het tweede projectjaar hebben we juist fors meer uren en iets meer materiele cofinanciering opgehaald dan begroot. Dit met name doordat er in het tweede projectjaar veel meer hybride onderwijsactiviteiten voor studenten i.s.m. de consortiumpartners zijn uitgevoerd. Daarnaast is de totaal te realiseren cofinanciering van de consortiumpartners in de aangepaste meerjarenbegroting cBL (v4) verdeeld over 5 i.p.v. 4 projectjaren zoals in de originele meerjarenbegroting cBL (v2.1). Hiermee loopt de realisatie van de cofinanciering van de consortiumpartners ruim voor op de aangepaste meerjarenbegroting cBL (v4) (zie ook hoofdstuk 4.1.3 en 4.2.1).

ad. b: Er zijn op dit moment enkele consortiumpartners die interesse hebben getoond om de e-modulen in ontwikkeling voor eigen gebruik (binnen eigen organisatie) te willen inzetten. Verder zijn alle projectresultaten/-producten publiek toegankelijk veelal via Groen Kennisnet en het overleg van de praktijkclusters van GroenPact.

ad. c: De bijdragen van het cBL aan het delen van kennis en ontwikkelingen tussen consortiumpartners worden gerealiseerd binnen het overleg van de stuurgroep cBL, tijdens consortiumdagen, binnen de biospots, tijdens de feedbackrondes waarin vakexperts reageren op ontwikkelplannen en concept e-modulen en sinds kort ook via de nieuwe website www.samenbiowijzer.nu.

ad. d: Er zijn in de periode van de start tot de midterm review geen consortiumpartners die hun samenwerking met het cBL beëindigd hebben. Er is wel één partner (Skal Biocontrole) toegetreden. Op basis van de groeiende tevredenheid van de consortiumpartners en onze ambities voor de tweede helft van dit RIF project (zie hoofdstuk 2.2.1. en 2.2.2.) mag verdere groei van ons cBL verwacht worden.

ad. e en f: Dit verloopt soepel en naar volle tevredenheid van stuurgroep cBL en projectleider.

Daarnaast zijn het Plan van Aanpak en de meerjarenbegroting cBL onderdeel van de samenwerkingsovereenkomst. In hoofdstuk 2.1.1 is de stand van zaken binnen de tien actielijnen van het Plan van Aanpak cBL beschreven.

1.1.2 Verbeterpunten in de samenwerking op operationeel, tactisch en strategisch niveau.

In de rapportage naar aanleiding van de recente peer review zijn aanbevelingen voor verbeteringen terug te vinden. Deze zijn hierna gecomprimeerd weergegeven, ingedeeld op operationeel, tactisch en strategisch niveau en verbonden aan de actielijnen uit het originele plan van aanpak cBL. Via deze actielijnen worden deze verbeterpunten meegenomen in het activiteitenplan cBL 2025-2027 (zie bijlage 2) voor de resterende projectperiode (van 1-1-2025 t/m 30-6-2027).

Verbeterpunten voor de operationele samenwerking binnen cBL (*gekoppeld aan actielijnen*):

- Zorg voor meer ondersteuning van docenten in toegang tot (Aeres-breed platform), voorbereiding op en het gebruik van de ontwikkelde e-learning binnen hun onderwijs (*1 verrijking*).
- Werk meer samen tussen locaties en biospots door het delen van kennis en ervaringen van docenten, teamleiders en bedrijven (*2 verbinden*).
- Sluit beter aan op initiatieven vanuit het werkveld via communicatie, afstemming en samenwerking binnen biospots (*2 verbinden*).
- Zorg voor een betere voorbereiding van docenten op hun rol in hybride onderwijs en onderzoekend leren van studenten (*6 professionalisering*).
- Zorg voor meer kennisverspreiding vanuit de Warmonderhof naar de andere locaties (*6 professionalisering*).

Verbeterpunten voor tactische samenwerking binnen cBL (*gekoppeld aan actielijnen*):

- Versterk de aandacht voor technische innovaties en samenwerking met de technische bedrijven (*2 verbinden*).
- Maak meer verbinding binnen biospots tussen biologische- en gangbare ondernemingen (en alle tussenvormen) door meer accent te leggen op overeenkomsten (i.p.v. de verschillen), verdienvermogen en gedeelde belangen vanuit een praktische, thematische insteek (*2 verbinden*).
- Sluit meer aan op bestaande activiteiten van consortiumpartners en biospotpartners en benut Stichting Warmonderhof als expertisecentrum (*2 verbinden*).
- Maak docenten sensitiever voor de biologische landbouw door hen praktische ervaringen en ontmoetingen te bieden (*6 professionaliseren*).
- Maak helder wie verantwoordelijk is voor beheer (platform) en onderhoud (updates) van de ontwikkelde e-learning (*10 verduurzamen*).

Verbeterpunten voor strategische samenwerking binnen cBL (*gekoppeld aan actielijnen*):

- Breidt de biospots uit met fysieke locaties en partnerlocaties, maak inzichtelijk waar contextrijke leer- en werkomgevingen voorhanden zijn en zorg voor een goede balans tussen halen en brengen van de biospot-partners (*2 verbinden*).
- Maak helder hoe bestaande en nog te ontwikkelen e-learning (binnen en buiten cBL) ingezet kan worden binnen LLO, werk hierin samen met Aeres Training Centre en BioAcademy/Bionext (*8 ontwikkelen*).
- Ontwikkel een Aeres-brede roadmap voor de ontwikkeling van nieuw onderwijsaanbod op basis van behoeftenonderzoeken in het werkveld en in afstemming met het aanbod van externe partijen (*10 verduurzamen*).
- Maak een verduurzamingsstrategie voor het cBL met oog voor zowel lokale behoeften en belangen (biospots/mbo-locaties) als overkoepelende, collectieve belangen als kruisbestuiving, synergie, verbinding, LLO en onderwijsaanbod. Start nu met zoeken van extra financieringsbronnen voor deze verduurzaming, benut Bionext als schakelaar/makelaar in de verduurzamingsstrategie,

definieer de governancestructuur en overweeg adviesraden/klankbordgroepen per biospot (10 verduurzamen).

1.1.3 Succesfactoren in de samenwerking op operationeel, tactisch en strategisch niveau.

In de rapportage van de recente peer review zijn de volgende successenfactoren terug te lezen. Deze zijn meer algemeen van aard, werken op verschillende niveaus door en daarom niet gerubriceerd op operationeel, tactisch en strategisch niveau.

Succesfactoren in de samenwerking binnen CBL:

- **Sterke maatschappelijke relevantie:** CBL speelt in op urgente thema's zoals circulariteit en duurzaamheid, en sluit goed aan op regionale en sectorale agenda's. Ondanks het huidige politieke klimaat weet CBL aandacht te genereren voor biologische landbouw.
- **Uniek mbo-programma:** CBL is het eerste programma in Nederland dat zich volledig richt op biologische landbouw in het mbo.
- **Gedeelde visie:** De gedeelde visie wordt volledig gedragen door alle kernpartners en teamleden.
- **Goede vooruitgang:** CBL heeft in korte tijd veel bereikt en zichtbare impact gemaakt.
- **Vraag gestuurde co-creatie van e-modules:** Er zijn al diverse e-modules ontwikkeld, waarbij bedrijven zich sterk betrokken voelen bij zowel de ontwikkeling als het reviewproces; zij leveren ook (beeld)materiaal aan. Daarnaast is het hbo nauw betrokken bij de beoordeling en evaluatie van deze modules.
- **Transitie van gangbaar naar biologisch:** Er wordt actief verbinding gemaakt met de gangbare landbouw, zodat studenten kunnen ervaren hoe er stapsgewijs aan biologische landbouw kan worden gewerkt op specifieke onderdelen.
- **Waardering van bedrijven:** Bedrijven waarderen de betrokkenheid van mbo-studenten en hun actieve rol in het programma/de PPS.
- **Bewezen methode voor onderzoekend leren:** Er wordt gebruik gemaakt van een gemeenschappelijke en bewezen methode voor onderzoekend leren (Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO)). Aantal actuele business vraagstukken waar studenten werken is toegenomen.
- **Samenwerking mbo en hbo:** Enkele pilots zijn gerealiseerd waarbij mbo- en hbo-studenten samen praktijkopdrachten uitvoeren met aandacht voor onderzoekende vaardigheden.
- **Sterk partnernetwerk:** CBL heeft een sterk partnernetwerk opgebouwd met onderwijsinstellingen, bedrijven en overheidsinstanties, wat zorgt voor een solide basis voor samenwerking. Bio-next is nauw betrokken en investeert actief in CBL, met de ambitie om een belangrijke rol te spelen in de verduurzaming.
- **Biospots:** De biospots bevorderen een hybride leeromgeving waar theorie en praktijk samenkomen.
- **Warmonderhof als leeromgeving:** De locatie Warmonderhof is een mooie contextrijke leerplek en expertisecentrum voor biologische landbouw.
- **Basis voor LLO:** De e-modules vormen de basis voor een toekomstig LLO-aanbod, met een uitgewerkt businessmodel in de maak.
- **Kruisbestuiving met andere RIF's:** De lessons learned uit andere RIF-projecten worden actief meegenomen, zoals het ontwikkelen van kleinere, stapelbare e-modules. Daarnaast wordt voortgebouwd op bestaande practorataten die in eerdere RIF-projecten zijn opgezet.
- **Ervaren programmamanager:** De programmamanager organiseert het programma goed en weet de juiste mensen effectief te verbinden.
- **Goed functionerende structuur:** De programmastructuur heeft duidelijke communicatielijnen en werkt efficiënt.
- **Ondernemerschap:** Aeres start een nieuwe opleiding in biologische landbouw met slechts vier studenten, gedreven door de bereidheid om in dit gedachtegoed te investeren.
- **Cofinanciering op orde:** Ondanks een lastige start midden in het schooljaar heeft CBL veel cofinanciering weten binnen te halen.

Niet genoemd in de peer review maar een belangrijke succesfactor is de groeiende betrokkenheid van steeds meer, veelal hybride vakdocenten, die hun praktijkervaring en expertise binnen de biologische landbouw met elkaar (binnen en buiten hun team en locatie) willen delen. Mede door het groeiend aantal initiatieven van het cBL wordt de discussie meer en meer gevoerd binnen Aeres MBO.

1.1.4 Verduurzamingsmogelijkheden en verdienmodellen die verkend zijn.

In de laatste overleg van de stuurgroep cBL op 18 juni 2024 is opgemerkt dat er in het kader van het actieplan “Groeï van biologische productie en consumptie” van het ministerie van L&VN er ook een opdracht ligt voor het groene beroepsonderwijs. Deze opdracht is om hun agro-studenten beter en breder te informeren over de biologische landbouw en hen te begeleiden in hun competentieontwikkeling, zodat zij kunnen bijdragen aan een omschakeling naar een meer biologische landbouw. Het cBL is daarin een voorbeeld hoe dit opgepakt kan worden en het is daarom belangrijk dat het cBL hierin uitgroeit en verduurzaamt.

Bionext is als bracheorganisatie vertegenwoordigd in de stuurgroep cBL en heeft aangegeven dat zij vanuit hun missie en hun brede regierol binnen de biosectoren voor zichzelf een leidende rol ziet in het proces van uitgroeien en verduurzamen van het cBL. Bionext stelt hierbij als voorwaarde dat het cBL aanvullende financiering vindt voor de post-subsidieperiode (na 2027), omdat deze middelen binnen Bionext ontbreken. In de exploitatiebegroting 2027 – 2031 (zie hoofdstuk 4.2) wordt de financieringsvraag gedekt met:

- in kind bijdragen (uren en materieel) van de consortiumpartners cBL, inclusief bijdragen van Aeres MBO en HBO,
- vergoedingen (cash) van Aeres Training Centre aan het cBL, voor het gebruik van cBL e-learning in hun commerciële LLO-trajecten,
- Subsidies (cash), waar mogelijk en passend. Binnen Aeres is expertise en ervaring beschikbaar om passende subsidieregelingen beter te benutten.

Deze discussie over groei en continuïteit van het cBL zal de komende periode structureel op de agenda van het overleg van de stuurgroep cBL staan. Hierin zal zeker ook de balans tussen “halen en brengen” van de consortiumpartners (arbeidsorganisaties) meegenomen worden. Zij hebben in de voorbije projectperiode meer gebracht dan dat zij hebben kunnen halen. Dat heeft hun enthousiasme en drive geenszins aangetast, maar een meer gelijkwaardige balans voor de consortiumpartners biedt een steviger fundament in het uitbouwen en bestendigen van het cBL.

1.2 Vooruitblik

1.2.1 Afspraken over de voortzetting van de samenwerking in de tweede helft en na afloop van de subsidieperiode.

Voor aanvang van het project cBL hebben alle consortiumpartners een samenwerkingsovereenkomst getekend (zie hoofdstuk 1.1.1.). Daarmee bekrachtigen zij hun partnerschap voor de duur van het project cBL (vier jaar, nu verlengd naar 5 jaar). Daarnaast hebben zij hiermee ook hun intentie onderschreven om ook in de post-subsidieperiode (na 2027) als consortiumpartner te blijven investeren in het cBL.

Er zijn sinds de start van het cBL geen consortiumpartners vertrokken, er zijn een signaal dat consortiumpartners dit overwegen en er is een nieuwe consortiumpartner toegetreden. In de rapportage van de peer review wordt bevestigd dat het cBL een sterk netwerk met betrokken consortiumpartners heeft, die allen de intentie hebben om dit cBL tot een succes te maken. Om dit te borgen moet en kan in de komende jaren meer balans ontstaan tussen “halen en brengen” voor de consortiumpartners en tussen B2E (Business to Education) - en B2B (Business to Business) activiteiten van het cBL. Het is goed te constateren dat het cBL zo kort na haar start deze fase van PPS-volwassenheid in kan gaan. Deze stevige uitgangspositie geeft veel vertrouwen voor de discussies over verdere verduurzaming van de samenwerking binnen het cBL.

Er zijn in de afgelopen projectperiode geen andere afspraken met de consortiumpartners over de voortzetting van de samenwerking binnen het cBL gemaakt. In de tweede helft van de projectperiode zullen alle consortiumpartners uitgenodigd worden om bij te dragen in de discussie over uitbreiding, continuering, financiering en koers van het cBL. Dit wordt vorm gegeven in een brede tevredenheidsmeting en enkele discussieavonden met consortiumpartners waarop stuurgroep en projectleider cBL behaalde resultaten en voorstellen voor het vervolg zullen presenteren. In de daarop volgende discussies met de consortiumpartners wordt gestreefd naar het bereiken naar consensus in besluitvorming, waar nodig wordt gestemd en bij meerderheid van stemmen besluiten genomen.

1.2.2 Hoe gebruik wordt gemaakt van de verbeterpunten en succesfactoren die benoemd zijn bij 1.1 Terugblik.

De stuurgroep en projectleider van het cBL streven naar behoud en versterking van de in hoofdstuk 1.1 geconstateerde succesfactoren van het cBL. Deze succesfactoren zijn relatief jong en moeten zich de komende tijd vooral verder uitgroeien en verankeren binnen het cBL. Want zij geven energie en drive aan de samenwerking binnen het cBL en haar activiteiten, waarmee dan ook meer werk gemaakt kan worden van de verbeterpunten (zie hoofdstuk 1.1.2).

Het cBL wil haar successen de komende periode meer en beter voor het voetlicht brengen, onder meer via onze nieuwe website www.samenbiowijzer.nu en andere social media. Om dit meer structureel in te vullen wordt op dit moment gewerkt aan een gedegen communicatieplan, waarin alle media-uitingen van het cBL zijn beschreven en belegd.

In de rapportage van de recente peer review zijn op diverse aspecten aanbevelingen opgenomen ter versterking van organisatie en impact van het cBL. In deze voortgangsrapportage zijn deze verbeterpunten meer in samenhang en geordend naar realisatietermijnen (operationeel, tactisch en strategisch) opgenomen. Daarnaast zijn ze verbonden aan de bestaande actielijnen van het cBL, de werkpakketten waarmee de doelstellingen van het cBL gerealiseerd worden. De actielijnen zijn belangrijke elementen van het activiteitenplan cBL 2025-2027 en de aangepaste meerjarenbegroting cBL (v4) voor de resterende projectperiode (zie hoofdstuk 3 en 4). Zo worden geselecteerde en geprioriteerde verbeterpunten, gekoppeld aan actielijnen (zie hoofdstuk 1.1.2.) opgenomen in het activiteitenplan cBL 2025-2027 voor het vervolg van het project.

1.2.3 Welke verduurzamingsmogelijkheden en verdienmodellen worden doorontwikkeld.

De concretisering van de verduurzamingsstrategie en passende, realistische verdienmodellen zal in de komende projectperiode in samenspraak met de consortiumpartners cBL plaats vinden (zie hoofd-

stuk 1.2.1). Daardoor kan het cBL in deze fase geen definitieve verduurzamingsstrategie met bijbehorende verdienmodel(len) presenteren. Maar de eerste ideeën en voorbereidende activiteiten hietoe zijn beschreven in paragraaf 1.1.4 en 1.2.2 van deze voortgangsrapportage.

1.2.4 Wat de verwachte consequenties van de verdienmodellen zijn voor de inkomsten en uitgaven voor de eerstvolgende vier jaren na de subsidieperiode.

De stuurgroep en projectleider van het cBL verwachten dat het niet mogelijk zal zijn om in de post-subsidieperiode alle actielijnen in hun huidige intensiteit te continueren. Daarom zijn er keuzes doorgevoerd die zijn uitgewerkt in de exploitatiebegroting voor de jaren 2027 t/m 2031 (zie hoofdstuk 4.2.2.). Het cBL zal het in die jaren met minder financiële middelen moeten doen en in de komende periode op zoek gaan naar aanvullende financiële middelen (zie hoofdstuk 1.1.4).

1.3 Tevredenheid

Hoe tevreden zijn de partners van het samenwerkingsverband over de onderlinge samenwerking?

Geef een cijfer en een onderbouwing:

1 (zeer ontevreden), 2 (ontevreden), 3 (niet ontevreden), 4 (tevreden), 5 (zeer tevreden).

Partnergroep	Cijfer	Onderbouwing
Onderwijs	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op frequent overleg van projectleider met de teamleiders mbo en hbo (plenair en bilateraal), de jaarlijkse gesprekken van projectleider met de onderwijsteams (vakdocenten) van de betrokken mbo-locaties en de rapportage van de recente peer review.</p> <p>Er is overwegend waardering van docenten en teamleiders voor de visie, ambitie en de ondersteuning vanuit het cBL van locatie-eigen bijdragen en invulling van de actielijnen van het cBL. Zo is in de afgelopen projectperiode (ruim twee jaar) een duidelijke groei te zien in het aantal vakdocenten dat actief bijdraagt aan het cBL en gebruik maakt van de binnen het cBL ontwikkelde producten en methoden. Dit gaat gepaard met een toenemende vraag naar kennisdeling (met name tussen vakdocenten en vakexperts in de praktijk binnen biospots) en een betere toegang tot de ontwikkelde leermiddelen en onderwijsmethoden.</p>
Bedrijfsleven	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op periodiek overleg van projectleider met de contactpersonen van de consortiumpartners (gemiddeld elke 2 maanden), de ontvangen feedback tijdens stuurgroepvergaderingen en consortiumdagen en de rapportage van de recente peer review.</p> <p>De partnerbedrijven zijn blij met de unieke samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven binnen het cBL, het bestaan en functioneren van de biospots, het breder opleiden van onze agro-studenten (hun toekomstige medewerkers), de diverse bijdragen die zij daaraan leveren en de ondersteuning die geboden wordt in het verzamelen van hun cofinanciering (de B2E-activiteiten van het cBL)</p> <p>De partnerbedrijven willen het cBL de komende jaren graag meer gaan benutten in hun B2B-activiteiten, met name binnen agenda's van regionale biospots, de consortiumdagen en de communicatie via onze nieuwe website (www.samenbiowijzer.nu). Stuurgroep en projectleider</p>

		pakken deze vraag graag op omdat deze activiteiten gaan bijdragen aan (nog) meer verbinding en cohesie binnen het cBL.
Publieke sector	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op (half)jaarlijks overleg en/of reacties op schriftelijke rapportages van projectleider met de contactpersonen van de drie subsidie verlenende provincies (Gelderland, Flevoland en Friesland). Deze overleggen vallen samen met de afgesproken formele verantwoordingsmomenten voor deze subsidies.</p> <p>De waardering van deze overheden voor het cBL wordt vooral bepaald door de mate waarin deze PPS bijdraagt aan provinciale beleidsdoelstellingen t.a.v. de agrosectoren en de inrichting van het landelijk gebied. Dit is uiteraard getoetst in de aanvraagtrajecten van deze subsidies en wordt (half)jaarlijks gecontroleerd en met een voldoende tot goed gewaardeerd. De contacten zijn vrij formeel en ambtelijk. Het is de stuurgroep en projectleider helaas nog niet gelukt om de vacature voor een bestuurlijke vertegenwoordiger van deze overheden in de stuurgroep cBL in te vullen.</p>

2 Voortgang project

2.1 Terugblik

2.1.1 Resultaten van de uitvoering van het project tot nu toe

Het consortium Biologische Landbouw (cBL) is op 1 december 2022 opgestart bij Aeres MBO Dronten Warmonderhof, waarbij alle onderwijspartners en zo'n 75% van de arbeidsorganisaties vertegenwoordigd waren. Daar is o.a. het Plan van Aanpak cBL kort gepresenteerd en bleek een breed draagvlak voor de doelstellingen en actielijnen van het project cBL onder de aanwezigen. De partnerorganisaties die niet bij deze opstart aanwezig waren, zijn in de periode januari – maart 2023 individueel door projectleider bezocht en bijgepraat op de ambities en activiteiten van het cBL. Ook tijdens deze ontmoetingen was de waardering voor het project hoog. In het eerste projectjaar is met name gefocussed op de uitvoering van de eerste 5 actielijnen, omdat deze direct het onderwijs van de doelopleidingen raken en de inzetbare uren beperkt waren.

Hiertoe vinden elke 6 weken overleggen plaats met de teamleiders mbo en de biospot-coördinatoren van deelnemende mbo-locaties. Verder is er maandelijks overleg tussen projectleider en de opdrachtgever/voorzitter van de stuurgroep cBL. Daarnaast vindt er halfjaarlijks overleg van de stuurgroep cBL plaats in januari en juni van de opeenvolgende projectjaren. In november 2022 en december 2023 zijn consortiumdagen georganiseerd, met een afwisselend programma (halen en brengen), beide dagen zijn bezocht door zo'n 50 deelnemers. Op 15 januari 2025 staat de derde consortiumdag gepland. Hierna worden de resultaten per actielijn beschreven.

Actielijn 1 Verrijken; agro-opleidingen van biologische content en context voorzien.

Ontwikkeling van e-learning

Deze ontwikkelactiviteiten zijn gestart met het vinden en inzetbaar krijgen van de juiste collega's (vakdocenten) binnen de 5 mbo-locaties, de 3 deelnemende hbo-locaties en Aeres Tech Productions (ATP, ontwikkelaar van e-learning). Daarnaast zijn digitale werkplaatsen binnen MS Teams en ATP ingericht. Vervolgens zijn er 7 thema's benoemd die door ontwikkelteams uitgewerkt worden in e-modulen. Deze thema's zijn:

1. Biologie/ecologie (6 e-modulen)
2. Bodemvruchtbaarheid (5 e-modulen)
3. Omschakelen/verdienmodellen biologische melkveehouderij (14 e-modulen en 1 bedrijfs-case)
4. Omschakelen/verdienmodellen biologische varkenshouderij (14 e-modulen en 1 bedrijfs-case)
5. Omschakelen/verdienmodellen biologische pluimveehouderij (14 e-modulen en 1 bedrijfs-case)
6. Omschakelen/verdienmodellen biologische teelt/tuinbouw (14 e-modulen en 1 bedrijfs-case)
7. Kringlooplandbouw (5 e-modulen)

Bovenstaande thema's zijn onderverdeeld in relevante onderwerpen, die leidend zijn voor het maken van een aantal e-modulen per thema. Deze indeling met kleinere, autonome e-modulen geeft meer flexibiliteit en sturing aan docenten, die zo eenvoudiger de door hen gewenste leerlijnen voor hun studenten kunnen creëren.

De ontwikkelteams zijn op verschillende momenten gestart met het maken van ontwikkelplannen voor de e-modulen die voorgelegd en besproken zijn met vakdocenten in het HBO en inhoudelijke experts vanuit de arbeidsorganisaties (allen consortiumpartners). Hun feedback is verwerkt in het

definitieve ontwikkelplan van de e-modulen aan de hand waarvan conceptversies van de e-modulen worden uitgewerkt. Deze concept modulen zijn nu voorgelegd aan HBO-vakdocenten en vakexperts uit de partnerorganisaties. Na verwerking van deze laatste feedback worden de eerste e-modulen dit schooljaar opgeleverd aan de onderwijsteams van de deelnemende agro-opleidingen. Daar worden de e-modulen ingezet en uitgetest. Deze aanpak is ontwikkeld en beproefd binnen het vijfjarige RIF-project “Plant & Business” (RIF 18024), dat op 30 juni 2023 is afgerond.

Hybride onderwijsactiviteiten

Het onderwijs van de agro-opleidingen van Aeres MBO vindt deels binnen school, maar meer en meer ook in de beroepspraktijk plaats. Het cBL heeft als doel om deze ontwikkeling te stimuleren door nieuwe onderwijsactiviteiten te initiëren in de samenwerking onderwijs en het biologisch bedrijfsleven. Denk hierbij aan hybride onderwijsactiviteiten zoals praktijkexcursies, studiemiddagen, demonstraties, onderwijsleerprojecten, praktijklessen en praktijkonderzoek op locatie. De biospots (zie actielijn 2) vormen hierin een belangrijk faciliterend vehicle; hier worden vraag naar en aanbod van hybride onderwijsactiviteiten afgestemd, planningen en afspraken gemaakt tussen scholen en consortiumpartners.

Op dit moment voeren alle mbo-scholen verschillende hybride onderwijsactiviteiten met hun studenten in de biosectoren uit. Denk hierbij aan praktijklessen, praktijkonderzoek, bedrijfsexcursies, studiemiddagen, onderwijsleerprojecten en bezoeken van de BioBeurs. Er wordt hard gewerkt om dit vooral via de biospots (zie actielijn 2) de komende jaren stap voor stap verder uit te breiden. In een vergelijking tussen het eerste en tweede projectjaar is met enige variatie tussen de mbo-locaties nu al een duidelijke stijging (20%) van het totaal aantal hybride onderwijsactiviteiten bij biologische bedrijven en organisaties zichtbaar.

Keuzedeel biologische melkveehouderij

Tenslotte zal vanaf november 2024 het keuzedeel Biologische Melkveehouderij binnen locatie Leeuwarden aangeboden worden aan 8 studenten die zich voor dit keuzedeel hebben aangemeld. De docenten hebben actief studenten geïnteresseerd en zijn nu druk doende met de voorbereidingen voor een praktische invulling op aansprekende praktijkbedrijven in Fryslan. De ervaringen van locatie Leeuwarden worden benut om dit keuzedeel de komende jaren ook op andere locaties van Aeres MBO en voor andere biosectoren aan te bieden.

Actielijn 2 Verbinden; biospots inrichten en activeren rond vijf deelnemende mbo-scholen.

Een Biospot is een samenwerkingsverband tussen een school en aantal biologische bedrijven in de regio, die een aansprekend voorbeeld kunnen zijn voor leerlingen. De school werkt samen met de bedrijven om biologisch te integreren in het onderwijs door middel van excursies, stages, gastlessen en het verzamelen van onderzoekopdrachten. Ondernemers denken ook mee over inhoud van de opleiding. Voor het inrichten en activeren van de biospots is Land & Co ingehuurd, zij hebben een uitgebreid netwerk van biologische bedrijven. In het tweede projectjaar zijn overleggen voor de 5 biospot-coördinatoren gezamenlijk georganiseerd om ervaringen uit te wisselen, van elkaar te leren en elkaar te inspireren. Dit overleg vindt ook de komende jaren 3 tot 4 keer per jaar plaats. Hierna worden de locatie-eigen aanpak en resultaten van de verschillende biospots beschreven.

Biospot Barneveld

Dit is een netwerk van ruim 15 biobedrijven, deze bedrijven hebben de mogelijkheid gehad om vraagstukken aan te leveren voor de lessenserie duurzame en biologische landbouw, die in maart 2024 gegeven is. Ook zijn de studenten van dit vak gestimuleerd om bij deze bedrijven op kennismakingsbezoek te gaan. In Barneveld is gekozen om de verschillende netwerken met bedrijven te integreren tot één bedrijvenspot voor biologische en gangbare bedrijven. Dit zodat niet telkens dezelfde bedrijven vanuit verschillende projecten apart benaderd worden en de afstemming tussen opleidingen binnen de school goed verloopt. Via deze biospot zijn studenten geworven die inzetbaar zijn voor de Open Dagen van leveranciers van consortiumpartner De Groene Weg (biologische varkenshouders, pluimveehouders en kalver/ossenhouders), die in 2024 gehouden zijn.

Biospot Leeuwarden

Er zijn 4 biobedrijven actief in de Biospot Leeuwarden. Met deze bedrijven wordt intensief samengewerkt aan de volgende onderwerpen: Bokashi maken, bodemanalyse en bodemkennis, bio-kengetallen, voederhagen, laag eiwit rantsoen, stripgrazen, Anlb en coregeling, diergezondheid, waterkwaliteit, biodiversiteit en natuurland. Er zijn geen gezamenlijke bijeenkomsten met deze bedrijven, de school onderhoudt individueel contact met hen. Het docententeam is enthousiast om met verduurzaming van de landbouw, waaronder biologisch, aan de slag te gaan. Docenten weten de biospotcoördinator goed te vinden als ze vragen hebben en iets met biologisch willen.

Biospot Emmeloord

Dit is een netwerk van ongeveer 15 bedrijven, met name biologische veehouderij en akkerbouw. Bedrijven hebben samen met docenten het curriculum van Emmeloord besproken en bekeken waar biologisch allemaal geïntegreerd kan worden. De biospocoördinator heeft kennismakingsbezoeken afgelegd bij de aangesloten bedrijven. Biologisch is op meer plekken in de opleidingen ingebed, nog niet alles is volledig in beeld. De coördinator heeft daarom regelmatig overleg met collega docenten om zicht te krijgen op alle biologische activiteiten die worden aangeboden. Studenten lopen bovengemiddeld stage bij biologische bedrijven, een eerste inschatting laat zien dat 20% van de studenten een stage bij een biobedrijf doet.

Biospot Dronten

Het grote netwerk van tientallen biobedrijven waarmee de Warmonderhof vaak al jaren samenwerkt, komt jaarlijks bijeen om met elkaar alle lopende zaken te bespreken. Hierbij staat een thema centraal en is er volop ruimte voor uitwisseling van kennis en ervaringen en evaluatie.

Biospot Velp

Zie actielijn 3.

Actielijn 3 Vernieuwen; een nieuwe opleiding bioteelt starten binnen Aeres MBO Velp.

De ontwikkeling van de beoogde opleiding Biologische teelt in Velp kende een wat grillige start in het eerste projectjaar. De biospot van deze opleiding omvat nu zo'n 15 regionale partnerbedrijven, variërend van grotere bio-akkerbouwbedrijven tot kleinschalige biologische tuinderijen en kwekerijen. Deze biospot komt jaarlijks zo'n vier keer bijeen. Om beter aan te sluiten op de regionale vraag van de biospot-bedrijven is het opleidingsniveau vastgesteld op N3 en de startdatum van de opleiding een jaar uitgesteld (naar 1-9-2024).

Dat alles heeft ertoe geleid dat er aanvullend op de kleinschalige tuinderijen nu ook andere bedrijven (wat grotere bio-akkerbouwbedrijven, kwekerijen en grotere tuinderijen en kassenteelt) zijn aangesloten binnen deze biospot. Vanuit deze bedrijven is een kernteam samengesteld dat met ondersteuning van met Aeres Hogeschool Wageningen beroepsgerichte opdrachten ontwikkelt, waarmee het onderwijs binnen deze opleiding wordt vormgegeven. Daarnaast is er een praktijklocatie gevonden die ingezet wordt voor het aanleren en trainen van praktische beroepshandelingen.

Door intensivering van de in- en externe samenwerking op diverse aspecten van het Bioteelt onderwijs en de studentenwerving, en door het aanstellen van een praktijkinstructeur per 1 mei 2024 is het eerste leerjaar (onderwijsconcept, opleidingsprogramma, praktijklocatie, begeleidings- en BPV-model, etc.) gereed voor uitvoering. Ondanks het geringe aantal aanmeldingen van studenten is besloten om de opleiding Bioteelt in Velp dit studiejaar te starten met 4 studenten, in de verwachting dat deze instroom de komende jaren zal groeien.

Actielijn 4 Updaten; expertise van Aeres MBO Dronten Warmonderhof beter vastleggen in kennisbanken en leermiddelen.

Het docententeam van Aeres MBO Dronten Warmonderhof bestaat uit gewaardeerde, deskundige vakdocenten waarvan er enkelen de komende jaren met pensioen zullen gaan. Om verlies van hun expertise voor Aeres MBO te beperken, leggen zij deze binnen dit project zo veel mogelijk vast in kennisbanken, leermiddelen, docentenhandleidingen, webinars en kennis- en informatiebijeenkomsten voor collega's van andere mbo-locaties, consortiumpartners en andere geïnteresseerden. Hierdoor wordt hun expertise beter overdraagbaar naar een nieuwe generatie vakdocenten en kan deze binnen en buiten hun werklocatie gebruikt worden. We realiseren dit door:

- deze docenten zoveel mogelijk in te zetten als coördinerend docent in de ontwikkelteams voor de thematische e-modulen, nu en in de komende projectjaren (zie actielijn 1),
- deze docenten in te zetten in professionaliseringstrajecten (studiedagen, trainingen en cursussen) voor collega-docenten binnen Aeres MBO (zie actielijn 6),
- deze docenten bij te laten dragen aan het redactieteam van een wiki Biologische bedrijfsvoering, die via groen kennisnet publiek beschikbaar is (zie <https://wiki.groenkennisnet.nl/space/BB>). Bionext is eigenaar van deze wiki en wil deze wiki actualiseren en doorontwikkelen met bijv. praktische opdrachten. Deze wiki kan benut worden door docenten binnen en buiten Aeres MBO, bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van e-learning (zie actielijn 1). Hierover zijn goede afspraken met Bionext gemaakt en deze samenwerking wordt jaarlijks geëvalueerd.

Actielijn 5 Onderzoeken; het onderzoekend leren van mbo-studenten stimuleren.

Aeres MBO heeft de ambitie om haar studenten meer onderwijsactiviteiten aan te bieden in de werkvorm van onderzoekend/(zelf)ontdekkend leren. Het cBL wil ondersteunen om deze ambitie te concretiseren. Daarom is in het eerste projectjaar contact gezocht en afstemmingsoverleg gevoerd met de relevante practorataten (Kringlooplandbouw en Dierwelzijn en -gezondheid, zie <https://www.aeres.nl/onderzoek>) om samen te onderzoeken hoe we hieraan gezamenlijk een flinke impuls kunnen geven.

Hiertoe is ook contact gelegd met Aeres Hogeschool Wageningen waar het onderwijsconcept "Leren voor duurzame ontwikkeling" (LvDO, zie <https://lvdo.nl/onderwijs/lesmateriaal-mbo>) is ontwikkeld. Dit concept is uitgebreid besproken met de practoren en de ontwikkelaar van het onderwijsconcept

en getoetst op bruikbaarheid in genoemde ambitie naar meer onderzoekend leren voor studenten. De conclusie is dat deze aanpak gereed is voor gebruik en uitstekend geschikt is om studenten en docenten gestructureerd, herkenbaar en éénduidig te ondersteunen in hun onderzoekend leren.

Dit is gefaseerd vorm gegeven in de eerste projectperiode:

- Fase 1 (tweede projectjaar 1/eerste helft projectjaar 2): pilots voor het leren en ervaren van docenten binnen alle betrokken scholen van Aeres MBO.
- Fase 2 (vanaf projectjaar 3): uitrol en verbinding met nieuwe en bestaande werkvormen/onderwijsactiviteiten waarbinnen het onderzoekend leren van studenten uitgangspunt is.

Deze gefaseerde aanpak is opgestart en binnen vrijwel alle mbo-scholen zijn in het tweede projectjaar pilots uitgevoerd. Deze LvDO-aanpak wordt de komende jaren op alle mbo-locaties gebruikt om het onderzoekend leren van hun studenten in diverse onderwijsleerprojecten en fieldlabs vorm te geven.

Actielijn 6 Professionaliseren; deskundigheid en vaardigheden (gast)docenten vergroten.

Als het gaat om het professionaliseren van (gast)docenten binnen het cBL, dan worden daarin 2 doelstellingen onderscheiden:

- pedagogisch-didactische scholing; gericht op het verzorgen van gevarieerde, correcte onderwijsuitvoering (verschillende werkvormen voor kennisoverdracht en vaardigheidstraining).
- vakinhoudelijk scholing; gericht op het onderwijzen van relevante, actuele vakinhoud/vakvaardigheden.

Aeres Hogeschool Wageningen is in het tweede projectjaar ingezet om docenten van Aeres MBO te adviseren/coachen in de pilots onderzoekend leren (voor duurzame ontwikkeling). Verder hebben zij zich voorbereid op een opleidingstraject voor beoogde praktijkinstructeurs, die bijdragen aan de ontwikkeling en uitvoering van de opleiding Bioteelt voor Aeres MBO Velp. Daarnaast hebben verschillende docenten van de Warmonderhof een aansprekend, vakinhoudelijk aanbod beschreven in een professionaliseringsplan en vervolgens ontwikkeld en voorbereid, waarmee zij hun collega's van andere mbo-locaties gaan ondersteunen in het verzorgen van biologisch onderwijs. In dat kader is er in het tweede projectjaar door hen als pilot een studie- en discussieavond voor collega docenten verzorgd binnen Aeres MBO Emmeloord. De volgende professionaliseringsavond staat dit projectjaar op de rol voor Aeres MBO Barneveld. Het doel is om deze avonden structureel en vraaggestuurd in te vullen, waarbij ook expertise van vakexperts vanuit de consortiumpartners wordt ingezet.

Actielijn 7 Aansluiten; de aansluiting en doorstroom mbo-hbo verbeteren.

In de ontwikkeling van e-learning Biologische Landbouw (zie actielijn 1) worden vakdocenten van de deelnemende (3) hogescholen betrokken in de feedback rond op (half)producten. Door deze werkwijze nemen HBO-docenten kennis van de onderwijsinhoud van verwante mbo-opleidingen. Hierdoor krijgen zij beter inzicht in waarop zij vakinhoudelijk moeten aansluiten. Daarnaast zijn een aantal gezamenlijke onderwijsactiviteiten mbo-hbo uitgevoerd (bijdragen vanuit Warmonderhof aan de AD BL in Dronten) of voorbereid (SLO-studentenprojecten op biobedrijven en het keuzedeel BL in Leeuwarden). Deze samenwerking zal de komende jaren groeien en levert een belangrijke bijdrage aan de programmatische afstemming mbo-hbo. Ook worden vakdocenten uit het HBO uitgenodigd om deel te nemen aan biospot-activiteiten. Zo zijn we in het tweede projectjaar gevraagd om mee te denken in het voor onderwijs (mbo-hbo) toegankelijk maken van de film Bodemwinst van Rob

Busquet. Ook hierin werken mbo (Dronten/Emmeloord) en hbo (HvHL Leeuwarden) samen. Het periodiek afstemmingsoverleg tussen teamleiders mbo-hbo over de doorlopende leerlijn bio-onderwijs is toegevoegd aan de agenda van hun regulier overleg. In dit overleg worden ontwikkelingen in het mbo en hbo uitgewisseld, opleidingsprogramma's afgestemd afspraken gemaakt over verbetering van de studentenbegeleiding.

Actielijn 8 Ontwikkelen; de consortiumactiviteiten richten op bijdragen aan een Leven Lang Ontwikkelen (LLO) door werkenden in de agrarische doelsectoren.

Aeres MBO Dronten Warmonderhof biedt al jaren in samenwerking met Aeres Training Centre een gevarieerd LLO-aanbod dat zich richt op de biologische en biologisch-dynamische landbouw. Onderstaand overzicht geeft een beeld van het LLO-aanbod en het aantal deelnemers in de afgelopen 2 jaren.

Overzicht cursussen, trainingen en & themadagen van Aeres MBO Dronten Warmonderhof en Aeres Training Centre	Aantal deelnemers	
	2022-2023	2023-2024
Training duurzaam bodembeheer	21	
Inhaaldag composteren en fermenteren van reststromen	7	
Themadag Bedrijfsorganisme	4	
Cursus Bedrijfsorganisme	7	
Themadag mineralen en bodemvruchtbaarheid	40	
Themadag koolstof en bodemvruchtbaarheid	47	
Themadag duurzaam bodembeheer	28	28
Basiscursus BD imkeren	15	13
Verdiepingscursus BD landbouw		18
Verdiepingsdag BD landbouw & voeding		18
Themadag composteren en fermenteren van reststromen		26
Themadag eiwitarm voeren en stikstofreductie		13
Doorschakelen naar DEMETER		13
Themadag microbioom		19
Totaal per cursusjaar	169	148
Totaal over 2 cursusjaren	317	

Het cBL heeft de ambitie om dit LLO-aanbod te verbreden. In de afgelopen projectperiode is met verschillende adviseurs die zich richten op de diverse biologische landbouwsectoren, gesproken over de inhoud en aanpak van hun dienstverlening aan primaire ondernemers. Daarnaast is er gesproken met de BioAcademy en Aeres Training Centre over bestaande en zich ontwikkelende marktfragen en afstemming van het LLO-aanbod. Tenslotte is met enkele brancheorganisaties gesproken over relevante ontwikkelingen in de biologische landbouwsectoren en de te verwachten professionaliseringsvragen (LLO) van werkenden in deze sectoren. Uit al deze gespreken is geconcludeerd dat het cBL vooral zal investeren in het voorbereiden van geïntegreerde LLO-trajecten, die zich richten op omschakelen naar en verdienmodellen binnen biologische landbouwsectoren met enige omvang in bedrijven en medewerkers. In dit project zal het cBL zich daarom focussen op de biologische melkvee-, varkens- en pluimveehouderij en de biologische open teelten & tuinderijen.

Actielijn 9 Promoten;

De agro-studenten van Aeres MBO hebben in de eerste twee projectjaren incidenteel bijdragen aan publieksgerichte activiteiten van consortiumpartners geleverd. Het cBL zoekt naar mogelijkheden om deze publieksgerichte activiteiten van de consortiumpartners te intensiveren en bespreken de mogelijkheden binnen de stuurgroep cBL. In de afgelopen maanden heeft het cBL de website www.samenbiowijzer.nu ontwikkeld waarmee we het cBL zich beter in- en extern kan positioneren, kan bijdragen aan de promotie van de biosectoren en relevante, leerzame praktijkopdrachten voor studentenprojecten kan verzamelen. De mogelijkheden voor de ontwikkeling van een app voor studenten en geïnteresseerden in de biologische agrofoodsector worden momenteel onderzocht.

Actielijn 10 Verduurzamen;

Skal Biocontrole is in het tweede projectjaar als nieuwe partners van het consortium BL toegetreden, met enkele potentiële consortiumpartners worden hierover gesprekken gevoerd. Daarnaast is de verduurzamingsstrategie voor het cBL verkennend besproken in het laatste overleg van de stuurgroep cBL op 18 juni 2024. Daar is besloten om dit als een structureel agendapunt voor de komende periode op te nemen en in samenspraak met de consortiumpartners een verduurzamingsstrategie uit te werken.

2.1.2 Resultaten bij de specifieke thema's docentenprofessionalisering, onderzoekende vaardigheden, LLO en/of entree.

Voor deze beschrijving van de resultaten op docentenprofessionalisering, onderzoekende vaardigheden, LLO wordt verwezen naar hoofdstuk 2.1.1. Het cBL richt zich niet op entree-opleidingen.

Specifieke thema's:

- Docentenprofessionalisering; zie hoofdstuk 2.1.1, actielijn 6 Professionalisering
- Onderzoekende vaardigheden; zie hoofdstuk 2.1.1, actielijn 5 Onderzoeken
- Leven Lang Ontwikkelen; zie hoofdstuk 2.1.1, actielijn 8 Ontwikkelen

2.1.3 Resultaten van het doelgroepenbereik.

Door de vertraging in het eerste projectjaar is de doorwerking van het cBL in het onderwijs van de doelgroep (agro-studenten van Aeres MBO) op dit moment nog wat bescheiden. In het tweede projectjaar en de eerste periode van het derde projectjaar:

- hebben vrijwel alle studenten hybride onderwijsactiviteiten op biobedrijven uitgevoerd,
- zijn veel van deze studenten betrokken in pilots of onderwijsleerprojecten waarin hun onderzoekend leren aan de hand van het model Leren voor Duurzame Ontwikkeling is vormgegeven,
- zijn 4 studenten in september 2024 gestart in het eerste leerjaar van de opleiding Bioteelt van Aeres MBO Velp,
- zijn 8 studenten in november 2024 gestart met het keuzedeel Biologische Melkveehouderij van Aeres MBO Leeuwarden.

De komende projectperiode wordt dit opgeschaald en gaan meer agro-studenten vaker in hun opleiding profiteren van producten en methoden die binnen het cBL ontwikkeld zijn.

2.1.4 Resultaten bij de aandachtspunten in de subsidiebeschikking.

In de ontvangen subsidiebeschikking op de RIF-aanvraag 22025 cBL zijn geen aandachtspunten opgenomen.

2.1.5 Succesfactoren en mogelijkheden voor versterking van het project op operationeel, tactisch en strategisch niveau.

In hoofdstuk 1.1.2 en 1.1.3 zijn verbeterpunten resp. succesfactoren in de publiek private samenwerking (PPS) binnen het cBL beschreven. Deze zijn ontleend aan de eindrapportage van de recente peer review en evenzeer van toepassing op de samenwerking binnen het project. Aanvullend richten de volgende succesfactoren en aanbevelingen uit de eindrapportage van de peer review zich meer specifiek op de versterking van de projectorganisatie cBL.

Succesfactoren in de versterking van het project:

- **Goede vooruitgang:** CBL heeft in korte tijd veel bereikt en zichtbare impact gemaakt.
- **Ervaren programmamanager:** De programmamanager organiseert het programma goed en weet de juiste mensen effectief te verbinden.
- **Goed functionerende structuur:** De programmastructuur heeft duidelijke communicatielijnen en werkt efficiënt.

Aanbevelingen voor de operationele versterking van de projectorganisatie:

- **Ondersteuning door het management:** Zorg dat het hoger management van Aeres sterker optreedt als ambassadeur van het programma. Versterk de regie en steun de 'voorlopers' onder de docenten en teamleiders door hen actief te begeleiden en het belang van biologische landbouw in de opleidingen uit te dragen.
- **Balans tussen Top-down Sturing en Bottom-up Initiatief:** Zorg voor een evenwichtige aanpak waarin het hogere management, naast de bottom-up initiatieven, waar nodig duidelijke top-down sturing geeft. Dit helpt om richting te geven aan het project, knelpunten aan te pakken en consistentie in de uitvoering te waarborgen, zonder het eigenaarschap van docenten te verminderen.
- **Betrokkenheid van teamleiders vergroten:** Betrek teamleiders meer bij strategische beslissingen en zorg dat zij een duidelijke rol hebben in de uitvoering én de toekomst van het programma.

Aanbevelingen voor de tactische versterking van de projectorganisatie:

- **Inhoudelijke onderwijscoördinator aanstellen:** Stel naast de programmamanager een onderwijscoördinator aan die zich specifiek richt op de inhoudelijke onderwijsvisie. Dit zorgt ervoor dat de programma-uitvoering en de inhoudelijke verankering van het onderwijs beide voldoende aandacht krijgen, met de programmamanager gefocust op de aansturing van de PPS en de coördinator op de onderwijsontwikkeling en -kwaliteit.
- **Persoonlijke afhankelijkheden verminderen:** Maak gebruik van de sterke netwerken van individuele personen, maar ontwikkel ook platformen of procedures om kennis breder te delen, zodat de samenwerking niet afhankelijk is van individuele sleutelpersonen.
- **Communicatie en kennisdeling versterken:** Maak gebruik van de sterke netwerken van individuele personen, maar ontwikkel ook platformen of procedures om kennis breder te delen, zodat de samenwerking niet afhankelijk is van individuele sleutelpersonen.

2.1.6 Wat is voortgekomen uit de risicoanalyse en hoe is daarnaar gehandeld? Neem Covid mee in de risicoanalyse.

In het eerste projectjaar is een flinke vertraging opgelopen in de opstart van het project cBL. De projectleider heeft de oorzaken en gevolgen van deze vertraging geanalyseerd en vastgelegd in een impactanalyse. Deze is in het overleg van de stuurgroep cBL uitgebreid besproken en daar is vastgesteld dat het cBL meer projecttijd nodig heeft om deze achterstand in te halen. Vervolgens heeft projectleider een verzoek voor een extra projectjaar ingediend bij DUS-i dat door hen is gehonoreerd.

De redenen achter de opgelopen vertraging lagen met name in de volgende interne en externe oorzaken.

1. de belangrijkste reden van de vertraging lag in de nasleep van de Covid pandemie. Een aanzienlijk deel van de consortiumpartners (meer dan 50%) waren in het eerste projectjaar in de nasleep van Covid nog duidelijk terughoudend in het organiseren (overleggen en uitvoeren) van met name diverse hybride onderwijsactiviteiten met docenten en studenten binnen hun deuren. Dit heeft geleid tot vertragingen in de voorbereiding en uitvoering van deze hybride onderwijsactiviteiten (actielijnen 2, 3, 5 en 9 van dit project).
2. na ontvangst van de toekenningsbeschikking lopende het eerste projectjaar (2022-2023) is het toedelen van de projectformatie aan de juiste vakdocenten binnen de vijf mbo- en 3 hbo-locaties een hele zoektocht geweest en slechts ten dele gelukt. Pas vanaf september 2023 (start tweede projectjaar) loopt de inzet van projectformatie in lijn met de meerjarenbegroting cBL (v 2.1).
3. binnen Aeres hebben we de afgelopen anderhalf jaar relatief veel managementwisselingen (teamleiding en locatiedirectie) binnen de participerende mbo- en hbo-locaties doorgemaakt. Dit resulteerde in het herhaaldelijk opnieuw afstemmen met relevante schakels binnen deze locaties over deelname aan projectactiviteiten en inzet van projectformatie.
4. bij een beperkt aantal hybride vakdocenten, met name binnen de intensieve veehouderij opleidingen, leven scepsis en vooroordelen over de biologische landbouw. Zij geven daardoor minder prioriteit aan de doelstellingen van het cBL.
5. door stagnatie in de beoogde landbouwtransitie naar 15% biologische landbouw in 2023 in Nederland, lijken de standpunten van voor- en tegenstanders van biologische landbouw in de tussentijd verder uiteen te lopen. Deze politieke en publieke discussie zet zich ook binnen onze mbo-scholen voort.

Welke activiteiten hebben vertraging opgelopen?

Bovenstaande oorzaken hebben met name tot vertragingen geleid in de geplande samenwerking met de consortiumpartners en regionale biospot-partners, vooral waar het draaide om het overleg en de samenwerking in de organisatie en uitvoering van hybride onderwijsactiviteiten voor de mbo-studenten (actielijnen 1, 2, 3, 5 en 9).

Een tweede vertraging is opgetreden in het professionaliseren van (gast)docenten (actielijn 6). Dit is vooral veroorzaakt doordat de scholingsvragen nog te weinig zijn uitgekristalliseerd en het overleg hierover binnen Aeres MBO en met de andere consortiumpartners nog moest worden opgestart.

Welke beheersmaatregelen zijn ingezet?

In het Plan van Aanpak consortium Biologische Landbouw is een risicoparagraaf (§ 5.3) opgenomen. Daarin staan een aantal risico's met hun beheersmaatregelen beschreven. Op de hiervoor genoemde

oorzaken zijn de beheersmaatregelen in tabel 2 ingezet, soms aangevuld met meer specifieke vervolgmaatregelen. Bij het schrijven van deze RIF-aanvraag cBL was duidelijk dat we een deel van de mbo-docenten moeten overtuigen om te participeren in de consortiumactiviteiten. Deze docenten hebben in de afgelopen projectperiode meer tijd gekregen en zijn op diverse manieren uitgedaagd om zich te informeren, te discussiëren, te ervaren en actief te gaan participeren. Door de stapeling van een aantal onvoorziene ontwikkelingen (zie hiervoor) heeft dit proces langer geduurd dan vooraf ingeschat. Inmiddels zijn de posities weer stevig ingevuld en dragen steeds meer docenten bij aan de biologische verrijking van hun agro-opleidingen. Het inhalen van de opgelopen achterstand heeft in het tweede projectjaar extra aandacht gekregen o.a. in de gesprekken met de teamleiders mbo.

Tabel 2: De gehanteerde maatregelen om verdere vertraging in de voortgang van het cBL te voorkomen.

Risico	Tegenmaatregelen	Kans	Impact
Persistentie COVID-19 pandemie	<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerkingsactiviteiten/projectactiviteiten organiseren conform RIVM-protocollen en nationale crisismaatregelen. - Zo veel mogelijk via digitale faciliteiten communiceren, organiseren en onderwijs verzorgen. - Projectplanning waar nodig aanpassen met het oog op het minimaliseren van besmettingsrisico's. - Snelle adoptie van passende oplossingen die door externen/in andere situaties zijn gevonden. 	Middel	Middel
Onvoldoende voortgang projectresultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Facilitering vanuit RIF-aanvraag voor voldoende bezetting in de werkgroepen. - Periodieke voortgangsbesprekingen in werkgroepen en stuurgroep. - Voldoende brede partner-vertegenwoordiging in stuurgroep. - Uitsluitend en voldoende inhoudelijke agendapunten voor de vergaderingen van werkgroepen en overleg projectleider met teamleiders van de betrokken agro-opleidingen. 	Laag	Middel
Uitvallen kritieke leden werkgroepen	<ul style="list-style-type: none"> - Opleidingsteam vanaf start in hun rol zetten en betrekken bij dit project. - Voldoende achtervang bij consortiumpartners. - Transparante facilitering vanuit projectmiddelen, waar nodig meer expertise inkopen. 	Laag	Middel

Het project cBL is in de nadagen van de Covid pandemie opgestart. Onze ervaringen met digitale varianten van hybride onderwijs tijdens deze Corona periode waren weinig positief omdat deze te weinig bijdragen aan de onderwijsdoelstellingen en (zeker na verloop van tijd) te weinig aansluiten op een passende onderwijsaanpak voor mbo-studenten, die met name onderwijsactiviteiten in de beroepspraktijk waarderen. In het eerste projectjaar is daarom meer tijd genomen om gewaardeerd fysiek hybride onderwijs, onder voor de consortiumpartners acceptabele condities, voor te bereiden. Hierin is het opbouwen van de goede samenwerkingsrelaties essentieel gebleken, waardoor de uitvoering van beoogde hybride onderwijs in veel situaties op een later tijdstip in het tweede projectjaar alsnog is uitgevoerd.

Daarnaast is er vanaf de start van het tweede projectjaar structureel formatie toebedeeld aan deelnemende mbo-docenten en is er veel energie gestoken in het informeren, uitdagen en ondersteunen van de vakdocenten in de deelnemende opleidingsteams. Dit is enerzijds gelopen via (maandelijks) formeel overleg met de betrokken teamleiders mbo van de vijf mbo-locaties, maar ook via diverse

studiedagen en informatieavonden voor een meer persoonlijke benadering van deze docenten. Dit heeft geleid tot een gestage groei van het aantal betrokken vakdocenten, maar dat heeft meer tijd gevraagd dan vooraf is voorzien. Dit werd nog eens versterkt door frequente wisselingen in het management van de vijf mbo-locaties. De inzet van deze beheersmaatregelen in het eerste projectjaar heeft enerzijds in geresulteerd dat we op alle actielijnen vorderingen hebben gemaakt, maar heeft anderzijds niet kunnen voorkomen dat het cBL op een aantal actielijnen (met name 1, 2, 3, 5, 6 en 9) na het eerste projectjaar duidelijk minder ver was dan gepland.

2.2 Vooruitblik

2.2.1 Hoe in de tweede helft van de subsidieperiode gebruik wordt gemaakt van de succesfactoren en mogelijkheden voor versterking van het project benoemd bij 2.1 Terugblik.

Het cBL wil de projectaanpak en -organisatie versterken door de aanbevelingen in hoofdstuk 2.1.5 de komende jaren verder uit te werken en toe te passen. Hierin spelen de volgende besluiten en inzichten een belangrijke rol.

De operationele aanbevelingen in hoofdstuk 2.1.5 zijn relatief sneller te implementeren door directeuren en teamleiders van de betrokken mbo-scholen halfjaarlijks uit te nodigen voor een voortgangsoverleg waarin ook een aantal strategische keuzes van Aeres MBO ten aanzien van de doorontwikkeling van het cBL geagendeerd worden. Dit naast het huidige, meer operationele overleg van de projectleider en de teamleiders. Verder zal het cBL in de tweede projectperiode een groeiend aantal taken in het projectmanagement beleggen bij de teamleiders MBO. Dit enerzijds om meer eigenaarschap op teamniveau binnen de deelnemende mbo-locaties te realiseren, anderzijds zijn er in de tweede projectperiode als gevolg van de verlenging van de projectperiode met 1 jaar, relatief minder uren voor projectmanagement beschikbaar (zie bijlage 3: aangepaste meerjarenbegroting cBL (v4)).

Na overweging van de tactische aanbevelingen in hoofdstuk 2.1.5 maakt het cBL de volgende keuzes. De groei in kennis- en netwerkdeling over locaties, biospots, teams en individuele docenten stond en staat vetgedrukt in de (bijgestelde) jaarplanning van het cBL. Een intensivering en betere balancerings van “halen en brengen” in de activiteitenagenda’s van de biopots in combinatie met een verbetering van positionering van en communicatie binnen (communicatieplan i.o., de nieuwe website www.samenbiowijzer.nu) het cBL zullen hierin zeker als aanjagers functioneren. Indien nodig wordt hierin verder opgeschaald.

Gezien de beschikbare financiën kiest het cBL er niet voor om een onderwijsmanager naast de projectleider aan te stellen, maar veel meer om de komende periode intensiever gebruik te maken van de beschikbare ervaring en expertise binnen (stafdiensten van) Aeres MBO op dit terrein.

Het verduurzamen van de governancestructuur is sterk verbonden met het ontwikkelen van de verduurzamingsstrategie en is daarom opgenomen in de bijgestelde activiteitenplanning onder actielijn 10 “Verduurzamen” (zie hoofdstuk 1.4). Dit zal de komende projectperiode in samenwerking met de consortiumpartners en onder leiding van de stuurgroep cBL en projectleider cBL concreet uitgewerkt worden.

2.2.2 Het effect van de behaalde resultaten op de beoogde fasering, mijlpalen en eindresultaten van het project.

Het project heeft in het eerste projectjaar om diverse redenen, met Covid 19 als belangrijkste, vertraging opgelopen (zie hoofdstuk 2.1.6). Na de bespreking van een impactanalyse van deze vertraging op de realisatie van de (eind)resultaten van de verschillende actielijnen, heeft de stuurgroep cBL op 15 januari 2024 besloten om een jaar verlenging van de projectperiode aan te vragen bij DUS-i. Deze aanvraag is door projectleider in overleg met DUS-i op 14 februari 2024 ingediend. Dit heeft geleid tot een jaar verlenging van de projectperiode door DUS-i (namens minister van OCW), waarmee de einddatum van het RIF-project op 30 juni 2027 is vastgesteld.

Hierna zijn de oorspronkelijke activiteitenplanning, de planning van de formatie inzet en de meerjarenbegroting door projectleider geactualiseerd op de projectperiode van 5 jaar. Hierbij is gedifferentieerd tussen actielijnen op basis van de opgelopen vertraging op betreffende actielijn. Deze geactualiseerde projectdocumenten zijn op 18 juni 2024 door de stuurgroep cBL vastgesteld en vormen de basis voor het vervolg van het project cBL en daarmee voor de activiteitenplanning cBL 2025-2027 en aangepaste meerjarenbegroting cBL (v4) (zie ook hoofdstuk 3 en 4).

Inmiddels is vastgesteld dat de opgelopen vertraging vanaf september 2023 geleidelijk aan ingehaald wordt. Dit doordat de daarvoor benodigde projectformatie vanaf dat moment is opgenomen in de formatiebegrotingen van de participerende mbo-locaties, waarmee de inzetbaarheid van projectmedewerkers geborgd is. De stuurgroep, consortiumpartners, projectmedewerkers en projectleider van het cBL zijn er dan ook van overtuigd dat met bovenstaande interventies alle doelstellingen van de RIF cBL binnen de beschikbare, verlengde projectperiode gerealiseerd zullen worden.

2.2.3 Risico's en bijsturingsmaatregelen voor een succesvolle uitvoering van het project. Neem Covid mee in de risicoanalyse.

De in deze paragraaf gepresenteerde risicoanalyse is destijds ook voor het originele Plan van Aanpak gemaakt. Deze is hieronder overgenomen (zie tabel 3) en aangevuld op basis van ruim 2 jaar aan projectervaringen.

In tabel 3 zijn de voorziene en beïnvloedbare risico's met betrekking tot de PPS binnen het cBL opgesomd. Vervolgens is aangegeven welke preventieve of curatieve maatregelen zullen worden ingezet, om deze risico's te voorkomen resp. de negatieve gevolgen te minimaliseren.

Tabel 3: Risicoanalyse op de publiek private samenwerking binnen het cBL.

Risico	Tegenmaatregelen	Kans	Impact
Productiebeperving landbouwsectoren door nationale/Europese wet- en regelgeving	<ul style="list-style-type: none"> - Continu benadrukken dat dit project in samenwerking met belangrijke stakeholders bijdraagt aan de ontwikkeling van een meer toekomstbestendige, biologische landbouw. - De realiseerbaarheid van de projectdoelstellingen tussentijds evalueren en waar nodig aanpassen, na melding bij en in overleg met OCW/DUS-I. 	Middel	Middel
Afname van politiek draagvlak en/of overheidssteun voor de biologische landbouw	<ul style="list-style-type: none"> - Continue awareness en regelmatige impactanalyse van overheids- en EU-beleid op de continuïteit van het cBL. 	Middel	Middel

Terugkerende CO-VID-19 beperkingen	<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerkingsactiviteiten/projectactiviteiten organiseren conform RIVM-protocollen en nationale crisismaatregelen. - Zo veel mogelijk via digitale faciliteiten communiceren, organiseren en onderwijs verzorgen. - Projectplanning waar nodig aanpassen met het oog op het minimaliseren van besmettingsrisico's. - Snelle adoptie van passende oplossingen die door externen/in andere situaties zijn gevonden. 	Middel	Middel
Onvoldoende voortgang projectresultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Facilitering vanuit RIF-aanvraag voor voldoende bezetting in de werkgroepen. - Periodieke voortgangsbesprekingen in werkgroepen en stuurgroep. - Voldoende brede partner-vertegenwoordiging in stuurgroep. - Uitsluitend en voldoende inhoudelijke agendapunten voor de vergaderingen van werkgroepen en overleg projectleider met teamleiders van de betrokken agro-opleidingen. 	Laag	Middel
Uitvallen kritieke leden werkgroepen	<ul style="list-style-type: none"> - Opleidingsteams vanaf start in hun rol zetten en betrekken bij dit project. - In de communicatie over het cBL naar docenten altijd verbindingen leggen tussen gangbare en agro-ecologische landbouw en alles daartussen (niet polariseren). - Belang van actieve samenwerking en achtervang/back-up voor consortiumpartners creëren. - Transparante facilitering vanuit projectmiddelen, eventuele inkoop van expertise 	Laag	Middel
Uitvallen belangrijke consortiumpartners	<ul style="list-style-type: none"> - Met voldoende regelmaat het belang en de impact van het project onder aandacht van de consortiumpartners brengen. - Een betere verhouding creëren tussen B2E- en B2B-activiteiten van het cBL, betere verhouding tussen "brengen en halen" voor de consortiumpartners. - Inschakelen stuurgroep, overheden en branchekoepels voor bestuurlijk overleg om weer met elkaar in het goede gesprek te komen. - Benaderen meer potentiële consortiumpartners voor continuering cBL in de post-subsidie fase. 	Laag	Middel

Indien deze risico's zich desondanks voordoen, zullen deze besproken worden binnen de stuurgroep. Waar nodig wordt extern aanvullend advies ingewonnen. Uiteindelijk neemt de stuurgroep beslissingen die de realisatie van de projectdoelstellingen maximaal veiligstellen. Is dat niet langer realistisch, dan volgt een melding naar het ministerie OCW, conform de meldplicht binnen de regeling RIF MBO.

2.3 Tevredenheid

Hoe tevreden zijn de partners van het samenwerkingsverband over de voortgang van het project?

Geef een cijfer en een onderbouwing:

1 (zeer ontevreden), 2 (ontevreden), 3 (niet ontevreden), 4 (tevreden), 5 (zeer tevreden).

Partnergroep	Cijfer	Onderbouwing
Onderwijs	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op frequent overleg van projectleider met de teamleiders mbo en hbo (plenair en bilateraal), de jaarlijkse gesprekken van projectleider met de onderwijsteams (vakdocenten) van de betrokken mbo-locaties en de rapportage van de recente peer review.</p> <p>Er is overwegend waardering en tevredenheid van docenten, teamleiders en locatiedirecteuren voor de binnen het project gerealiseerde voortgang op de actielijnen van het cBL. Zo is in de afgelopen projectperiode (ruim twee jaar) een duidelijke groei te zien in het aantal vakdocenten dat actief bijdraagt aan en gebruik maakt van de binnen het cBL ontwikkelde producten en methoden. Dit gaat gepaard met een toenemende vraag naar kennisdeling (met name van vakdocenten onderling en met vakexperts in de praktijk, al dan niet binnen de biospots) en een betere toegang tot en ondersteuning in het gebruik van de ontwikkelde leermiddelen en onderwijsmethoden.</p>
Bedrijfsleven	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op periodiek overleg van projectleider met de contactpersonen van de consortiumpartners (gemiddeld elke 2 maanden), de ontvangen feedback tijdens stuurgroep vergaderingen en consortiumdagen en de rapportage van de recente peer review.</p> <p>De partnerbedrijven zijn blij met de unieke samenwerking onderwijs-bedrijfsleven binnen het cBL, het bestaan van de biospots, het breder opleiden van de agro-studenten, hun diverse bijdragen daaraan en de ondersteuning die geboden wordt in het verzamelen van hun cofinanciering (de B2E-activiteiten van het cBL)</p> <p>De partnerbedrijven willen het cBL de komende jaren graag meer gaan benutten in hun B2B-activiteiten, met name binnen agenda's van de regionale biospots, de consortiumdagen en de communicatie via onze nieuwe website (www.samenbiowijzer.nu). Stuurgroep en projectleider pakken deze vraag graag op omdat deze activiteiten gaan bijdragen aan (nog) meer verbinding en cohesie binnen het cBL.</p>
Publieke sector	4	<p>Deze waardering is gebaseerd op (half)jaarlijks overleg en/of reacties op schriftelijke rapportages van projectleider met de contactpersonen van de drie subsidie verlenende provincies (Gelderland, Flevoland en Friesland). Deze overleggen vallen samen met de afgesproken formele verantwoordingsmomenten voor deze subsidies.</p>

	<p>De waardering van deze overheden voor het cBL wordt vooral bepaald door de mate waarin deze PPS bijdraagt aan provinciale beleidsdoelstellingen t.a.v. de agrosectoren en de inrichting van het landelijk gebied. Dit is uiteraard getoetst in de aanvraagtrajecten van deze subsidies en wordt (half)jaarlijks gecontroleerd en met een voldoende tot goed gewaardeerd. De contacten zijn vrij formeel en ambtelijk. Het is de stuurgroep en projectleider nog niet gelukt om de vacature voor een bestuurlijke vertegenwoordiger van deze overheden in de stuurgroep cBL in te vullen.</p>
--	---

Mede doordat de in het eerste projectjaar opgelopen vertraging in het tweede projectjaar grotendeels is ingehaald, wordt er door de hierboven onderscheiden partners van het cBL weinig tot geen onderscheid gemaakt tussen “de kwaliteit van de samenwerking binnen het cBL” enerzijds en “de voortgang van de projectactiviteiten cBL” anderzijds. Daarom staan hierboven dezelfde waarden en onderbouwingen als eerder beschreven in hoofdstuk 1.3.

3 Realiteitsgehalte activiteitenplanning

Voor dit onderdeel voegt u in het portaal als bijlage toe:

een uitgewerkt en realiseerbaar activiteitenplan voor het eerste jaar van de tweede helft van de subsidieperiode en een globaal en realiseerbaar activiteitenplan voor de overige jaren van de projectperiode met fasering, taakverdeling, mijlpalen en beoogde eindresultaten.

De bijbehorende begroting dient hierop aan te sluiten.

Zie bijlage 2: activiteitenplan cBL 2025-2027.